

ARTIKEL

Reflexief toezicht in het Sociaal Domein

Esther Deursen, Suzanne Rutz (Toezicht Sociaal Domein)

22 september 2017

In 2013 adviseerde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) in het rapport 'Toezien op publieke belangen' toezichthouders om hun reflectieve functie te versterken. De WRR betoogde dat toezichthouders een unieke positie hebben tussen beleid en uitvoering waardoor zij nieuwe ontwikkelingen en risico's kunnen signaleren en knelpunten kunnen zien in de wet- en regelgeving en aansturing van partijen. Veel inspecties hebben hieraan gehoor gegeven. De reflectieve functie zoals de WRR die beschrijft concentreert zich op hoe de inspectie acteert naar de buitenwereld. Inspecties zouden de partijen in de buitenwereld tijdig moeten voorzien van signalen en zich moeten mengen in het publieke debat. In dit essay betogen wij dat het in aanvulling op een reflectieve functie naar buiten, belangrijk is dat inspecties op zichzelf reflecteren. Dat betekent dat inspecties de onderwerpen voor hun toezicht en de wijze waarop ze toezicht op die onderwerpen houden continue ter discussie stellen en vernieuwen om beter te kunnen inspelen op ontwikkelingen die zich in de buitenwereld voordoen. Reflexief toezicht biedt mogelijkheden om dat vorm te geven. Het Toezicht Sociaal Domein (TSD, voorheen Samenwerkend Toezicht Jeugd) heeft een vorm van reflexief toezicht ontwikkeld en hier de afgelopen vijftien jaar ervaring mee opgedaan.

Hierna gaan we eerst kort in op wat de reflectieve functie volgens de WRR inhoudt en geven we aan waarom het naar ons idee nodig is om reflectie niet alleen te richten op de buitenwereld, maar ook naar binnen. Daarna gaan we in op wat reflexief toezicht is en lichten we het onderscheid

tussen reflectief en reflexief toe. Vervolgens laten we zien hoe reflexief toezicht bij TSD vorm heeft gekregen en wat de opbrengsten en uitdagingen ervan zijn. We eindigen met wat samenvattende woorden en conclusies.

Reflectieve functie

In haar advies *'Toezien op publieke belangen'* pleit de WRR (2013) voor een verruimd perspectief op toezicht. Dat verruimd perspectief bestaat grofweg uit drie onderdelen. Ten eerste adviseert de WRR om de publieke belangen van toezichthouders als startpunt te nemen voor discussies over het nut en de noodzaak van toezicht en van daaruit afwegingen te maken over gewenste en gerealiseerde opbrengsten, lasten en kosten.

Het tweede onderdeel betreft de zogenaamde *governance* benadering. De WRR pleit ervoor dat toezichthouders niet alleen formele, hiërarchische relaties gebruiken tussen toezichthouder en ondertoezichtstaanden, maar zich meer bewust zijn van het krachtenveld van partijen dat een rol heeft in het realiseren van de publieke belangen. Dit zijn bijvoorbeeld burgers, instellingen, bedrijven en andere toezichthouders. Toezichthouders kunnen dat krachtenveld beter benutten door horizontale samenwerkingsrelaties aan te gaan.

Het derde onderdeel is de reflectieve functie van toezichthouders, die inspecties volgens de WRR moeten versterken. Onder de reflectieve functie wordt in eerste instantie het monitoren van domeinoverstijgende maatschappelijke ontwikkelingen en domeinspecifieke ontwikkelingen verstaan. Reflectie houdt ook in dat toezichthouders nadenken over structurele tekortkomingen of weeffouten in wet- en regelgeving in relatie tot hun eigen functi-

oneren of in het licht van de maatschappelijke en domeinspecifieke ontwikkelingen. Toezichthouders zijn hiertoe in staat omdat zij zich als het ware bevinden tussen de centrale overheid die het beleid maakt en de organisaties die het beleid uitvoeren of er in de praktijk mee te maken hebben. Daardoor kunnen ze het gehele systeem overzien en beschikken zij over unieke kennis (WRR 2013).

De WRR vindt het belangrijk dat toezichthouders met behulp van hun kennis over de ontwikkelingen en de knelpunten in wet- en regelgeving, problemen vroegtijdig signaleren en dat ze die onderwerpen agenderen, kennis erover delen en actief terugkoppelen. Dat kunnen ze bijvoorbeeld doen door een 'staat van de sector' op te stellen of door wetgevingsbrieven uit te brengen. Het gaat overigens niet alleen om problemen waarvoor al wet- en regelgeving bestaat, maar ook om problemen die buiten de bestaande wet- en regelgeving vallen maar toch een risico vormen

krachtenveld benutten om partijen te beïnvloeden. De toezichthouder is alert op nieuwe of groter wordende risico's, lacunes in wet- en regelgeving, schadelijk gedrag en goede praktijken en agendeert die bij anderen. Dit sluit aan bij de bestuurskundige literatuur die aangeeft dat het borgen van de publieke belangen complex en onzeker is; dat er veel discussie is over de belangen en weinig kennis bestaat over hoe de belangen zo effectief mogelijk kunnen worden geborgd. Om te kunnen omgaan met complexe en onzekere situaties is bundelen van kennis, ervaring, meningen en mogelijkheden nodig en dat vergt de betrokkenheid van allerlei partijen (IRGC 2015; Renn 2004). Toezichthouders kunnen de publieke belangen dus niet alleen borgen, maar moeten partijen uit het krachtenveld overtuigen en bereid vinden dit met hen te doen.

De activiteiten die de WRR beschrijft als nodig voor een toezichthouder om hun reflectieve functie te vervullen – signale-

Reflectie houdt ook in dat toezichthouders nadenken over structurele tekortkomingen of weeffouten in wet- en regelgeving in relatie tot hun eigen functioneren of in het licht van de maatschappelijke en domeinspecifieke ontwikkelingen.

voor het publieke belang. Daarnaast gaat het ook om gedrag van ondertoezichtstaanden dat legaal is, terwijl het vanuit het publieke belang geredeneerd wel schadelijk is. Bovendien gaat het signaleren, agenderen, delen van kennis en actief terugkoppelen volgens de WRR niet alleen over problemen en risico's maar ook over goede praktijken. Toezichthouders kunnen daarmee een positief stimulerende rol vervullen.

De reflectieve functie gaat kortom over toezichthouders die hun positie in het

ren, agenderen, kennis delen en actief terugkoppelen – hebben allemaal betrekking op hoe de toezichthouder naar de buitenwereld acteert; wat de toezichthouder moet doen om de buitenwereld te beïnvloeden en te veranderen. De activiteiten zeggen niets over de binnenwereld van de toezichthouder; wat moet de toezichthouder doen om zelf beter te kunnen acteren en beter te kunnen omgaan met de risico's, lacunes in regelgeving, schadelijke gedragingen en goede praktijken?

De reflectieve functie gaat kortom over toezichthouders die hun positie in het krachtenveld benutten om partijen te beïnvloeden.

Reflexief toezicht

Reflexief toezicht wordt in de literatuur gepresenteerd als manier waarop toezichthouders continue reflecteren op hun omgeving, kennis, toezichtmethoden en handelingsrepertoire en die reflectie gebruiken om de wijze waarop ze handelen te veranderen (Perez 2011; Gunningham 2012).

Drie eigenschappen zijn kenmerkend voor reflexief toezicht:

- 1) Omgaan met onzekerheid: reflexief toezicht verkent en ontwikkelt toezichtmethoden die rekening houden met het ontbreken of ter discussie staan van kennis.
- 2) Actief in een context met verschillende partijen: reflexief toezicht houdt rekening met de beperkingen van toezicht en regelgeving vanuit de staat en doet een beroep op andere partijen om beoogde doelen te bereiken. Via participatieve methoden worden burgers, experts en andere relevante publieke en private organisaties betrokken.
- 3) Leren: in reflexief toezicht staat leren centraal. In een continu proces van zelfobservatie en zelfkritiek worden mogelijkheden voor verbetering gecreëerd. Dat inspecteurs leren wordt essentieel gevonden, omdat kennis over hoe te handelen ontbreekt en om te bewerkstelligen dat inspecteurs hun gebruikelijke routines doorbreken.

Verschillende theorieën worden gerekend tot reflexief toezicht. Bekende voorbeelden zijn meta-regulatie (systeem toezicht), responsief toezicht, probleemgericht toe-

Via participatieve methoden worden burgers, experts en andere relevante publieke en private organisaties betrokken.

zicht en 'experimentalist governance'. Deze theorieën variëren aanzienlijk in de wijze waarop ze omgaan met onzekerheid, interactie tussen verschillende actoren faciliteren en mogelijkheden scheppen om te leren (Rutz 2017).

Vaak vragen mensen zich af of er een verschil is tussen de begrippen reflexief en reflectief. Hoewel de begrippen veelal door elkaar worden gebruikt, zijn er ook verschillen. Reflectie staat voor het evalueren van een probleem en de resultaten van de methoden die worden ingezet om met het probleem om te gaan. De uitkomsten van de evaluatie kunnen aanleiding geven om de methoden aan te passen. Het leren heeft dus met andere worden betrekking op het verbeteren van bestaande methoden. Reflexief staat naast het evalueren van het probleem en de ingezette methoden voor het bediscussiëren en evalueren van de achterliggende aannames en principes. Bovendien staat ook het evaluatieve proces zelf ter discussie (Voss & Kemp 2006; Perez 2014). Dat kan aanleiding geven om het probleem te herformuleren en te kiezen voor nieuwe methoden. Het leren heeft dus betrekking op het probleem, de gebruikte methoden en de ontwikkeling van nieuwe methoden.

Reflexief toezicht door de samenwerkende inspecties

Een voorbeeld van reflexief toezicht is te vinden bij het Toezicht Sociaal Domein (TSD), een samenwerkingsverband van vijf rijksinspecties. Dit samenwerkingsverband is opgericht in 2003. Terwijl inspecties traditioneel toezien op de kwaliteit van specifieke organisaties binnen een bepaalde sector heeft het samenwerkingsverband een aanpak ontwikkeld om toe-

zicht te houden over sectoren heen. Aan de hand van een thema inspecteren de samenwerkende rijksinspecties in interdisciplinaire teams organisaties uit verschillende sectoren die zorg en ondersteuning bieden aan kinderen en jongeren en kwetsbare volwas-

senen. Het gaat onder meer om organisaties in de gezondheidszorg, jeugdzorg, onderwijs, politie en sociale zaken en werkgelegenheid. De thema's hebben betrekking op een maatschappelijk probleem, of op integrale zorg, ondersteuning en dienstverlening. Voorbeelden zijn: thuiszitters, de toegankelijkheid van het sociaal domein voor mensen met een licht verstandelijke beperking en perspectief en participatie van jongeren die een justitiële jeugdinrichting verlaten. De inspecteurs voeren niet alleen thematisch toezicht uit, maar doen ook inspecties naar aanleiding van complexe calamiteiten.¹ Het toezicht wordt uitgevoerd op het lokale niveau. Daarbij werken de rijksinspecties geregeld samen met de lokale toezichthouders op het gebied van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Met het toezicht sociaal domein geven de rijksinspecties invulling aan hun opdracht om toezicht te houden op het stelsel van het sociaal domein en het stelsel van jeugdhulpverlening, die ze in 2015 hebben gekregen (BZK 2015; VWS 2015; STJ/TSD 2015).

De thema's die onderwerp zijn van toezicht zijn vaak omgeven door grote onzekerheid; er is weinig kennis over het thema en/of er is discussie over hoe ondertoezichtstaanden op het thema moeten handelen. Dat maakt het voor inspecteurs lastig concrete normen te formuleren. Daarnaast zijn bij de thema's die inspecties als onderwerp van hun toezicht kiezen vaak verschillende partijen betrokken. Thuiszitters zijn bijvoorbeeld niet alleen een probleem van scholen, maar ook samenwerkingsverbanden passend onderwijs, jeugdhulporganisaties, GGZ organisaties, huisartsen,

organisaties van ouders, scholieren-organisaties en tal van andere partijen hebben er een rol in. Dus de inspecteurs die werkzaam zijn voor TSD bevinden zich in de situatie waarvoor reflexief toezicht is bedoeld. Hoe gaan ze met deze situaties om? Dat doen ze door reflexief te zijn naar vijf verschillende onderdelen van hun werk.

Thema

De meerjarenprogrammering TSD 2016-2019 bestaat uit een reeks van zorgvuldig gekozen thema's (STJ/TSD 2015). Verschillende overwegingen spelen daarbij een rol. Ten eerste brengen de inspecties die deel uitmaken van TSD onderwerpen in die ze vanuit hun sectoraal toezicht hebben gesignaleerd, maar die ze met het sectoraal toezicht niet gemakkelijk kunnen aan-

Reflexief staat naast het evalueren van het probleem en de ingezette methoden voor het bediscussiëren en evalueren van de achterliggende aannames en principes.

pakken. Zo heeft de Inspectie van het Onderwijs het onderwerp thuiszitten², waarbij jongeren langere tijd niet naar school gaan, op de TSD agenda gezet, omdat dit probleem niet alleen binnen het onderwijsdomein kan worden aangepakt. Duidelijke normen over wat scholen hieraan zouden kunnen doen ontbreken. En zoals hierboven genoemd spelen vele andere partijen er een rol in. De inspecties selecteren dus thema's die over sectoren heen gaan. Ten derde kiezen de inspecties onderwerpen waarvan ze het idee hebben

1. Het calamiteitentoezicht laten we hier verder buiten beschouwing. Dit essay is gebaseerd op een promotieonderzoek (Rutz 2017) waarin calamiteitentoezicht niet is onderzocht.

2. <http://reikthuiszittersdehand.nl/>

dat ze vanuit hun toezichtrol een bijdrage kunnen leveren, bijvoorbeeld door een onderwerp dat nog niet zoveel aandacht heeft bij allerlei verschillende partijen onder de aandacht te brengen. In die zin gebruiken de inspecties het toezicht van TSD ook om onderwerpen te agenderen, zoals de WRR dat beschrijft als toezichthouders die invulling geven aan hun reflectieve functie.

De inspecties selecteren dus thema's die over sectoren heen gaan.

Betrokken partijen

In het toezicht betrekken de inspecteurs allerlei partijen die een rol kunnen hebben bij het probleem. Dat betekent dat niet alleen gekeken wordt naar partijen waarmee de inspecties een toezichtrelatie hebben, maar ook naar andere partijen. In een toezichtproject over zorg en ondersteuning aan kinderen die leven in armoede betrokken de inspecteurs bijvoorbeeld ook voedselbanken, jongerenwerk en maatschappelijk werk in hun toezicht. Daarnaast betrekken inspecteurs waar mogelijk de burgers om wie het gaat. Voor het toezicht over armoede onder jeugdigen betekende dit dat inspecteurs spraken met jongeren die opgroeien in armoede en hun ouders. Het betrekken van deze verschillende partijen helpt inspecteurs om veel informatie over het onderwerp te kunnen verzamelen en om zicht te krijgen op allerlei oplossingsrichtingen. Bovendien agenderen de inspecteurs door de verschillende partijen te betrekken het onderwerp van toezicht bij hen.

Normen

TSD maakt gebruik van een toezichtkader met open normen.³ Het toezichtkader is opgesteld op basis van wet- en regelgeving, professionele standaarden, protocollen, handreikingen en beleidsstukken en is tot stand gekomen in dialoog met betrokkenen van de vijf inspecties die zijn vertegenwoordigd in TSD, betrokken ministeries, gemeenten, Wmo-toezichthouders,

koepel- en beroepsorganisaties, en cliëntorganisaties. De inspecties maken op basis van het toezichtkader voor ieder toezichtonderzoek dat zij uitvoeren een op het onderwerp van het onderzoek toegespitst en geconcretiseerd toetsingskader. Dat doen ze op basis van informatie die ze over het onderwerp verzamelen en door de spreken met relevante partijen. De inspecteurs reflecteren op het toezichtkader en bepalen met elkaar welke onderdelen van het toezichtkader relevant zijn voor het onderwerp van toezicht en voor de lokale praktijken die ze willen bezoeken. In sommige gevallen participeren burgers in het opstellen van de normen. Zo zijn in een toezicht naar toegankelijkheid van het Sociaal Domein voor mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) criteria voor toegankelijkheid samen met de doelgroep bepaald.⁴

In sommige gevallen participeren burgers in het opstellen van de normen.

Inspectiemethoden

De methoden van TSD zijn stimulerend van aard. Ze beogen dat partijen door inzicht in hun functioneren en hun rol op het gebied van het toezichtonderwerp leren en verbeteren. De methoden zijn ten eerste gericht op het in kaart brengen van de lokale situatie en de beleidsmatige con-

Een voorbeeld van een nieuwe methode is de levensloopreconstructie die alle zorg en ondersteuning in kaart brengt die een gezin in een bepaalde periode heeft gehad.

text en het vinden van goede voorbeelden en verbeterpunten die in die context passen. Ten tweede zijn de methoden gericht op het faciliteren van reflexiviteit. Toezichtbevindingen worden in een vroeg stadium besproken met betrokken partijen en samen met hen wordt gebrainstormd over mogelijke verklaringen en oplossingsrichtingen. Voor het toezicht over de toegankelijkheid van het Sociaal Domein voor mensen met een LVB hield dit in dat de mensen met een LVB uitkomsten presenteerden aan de organisaties waar het toezicht was uitgevoerd en dat inspecteurs dit aanvulden. Vervolgens bepaalden de betrokken partijen wat volgens hen de belangrijkste verbeterpunten en goede punten waren. TSD beschikt over een groot repertoire aan mogelijke methoden, die worden bijgesteld aan de hand van eerdere ervaringen. Daarnaast worden ook steeds nieuwe methoden ontwikkeld en toegepast. Een voorbeeld van een nieuwe methode is de levensloopreconstructie die

3. <http://online-publicaties.nl/toetsingskadervolwassenensociaaldomein/>

4. <https://www.jeugdinspecties.nl/sociaal-domein-toegankelijk-voor-mensen-met-een-licht-verstandelijke-beperking/>

alle zorg en ondersteuning in kaart brengt die een gezin in een bepaalde periode heeft gehad. Deze methode heeft in 2015 de innovatieprijs voor toezicht gewonnen, georganiseerd door Inspectieraad, CCV en Vide.⁵

Oordelen

De oordelen van TSD zijn situationeel. Dat betekent dat de inspecteurs in hun oordeel de lokale context meenemen en de verklaringen die ze in die context hebben geconstateerd. Het oordeel gaat in op die aspecten waarvan de inspecteurs vinden dat ze relevant zijn in die situatie. Daarvoor brengen ze normen in hun eindoordeel met elkaar in verbinding. Dit vergt van inspecteurs dat ze voldoende informatie hebben kunnen verzamelen over de lokale context, dat ze kunnen reflecteren op hun normen en kunnen bepalen welke in deze situatie relevant zijn en hoe ze relevant zijn.

Inspectieteams

De reflectie en het reflexief zijn op normen, betrokken partijen, methoden en oordelen vindt met name plaats in de inspectieteams. Teams van drie tot acht inspecteurs voeren het toezicht gezamenlijk uit. De inspecteurs zijn afkomstig van de verschillende rijksinspecties. Die inspecties heb-

locaties voor toezicht, ontwikkelen ze de inspectiemethoden, bepalen ze het oordeel en welke vervolgcacties nodig zijn. In de groepen inspecteurs worden alle stappen die tijdens een inspectieonderzoek worden gezet tegen het licht gehouden. Daardoor kunnen de teams hun aanpak waar nodig aanpassen en steeds verder te ontwikkelen. De vrijheid ligt niet bij individuele inspecteurs, maar bij de teams. Het werken in de teams voorkomt dat individuele inspecteurs vanuit hun persoonlijke voorkeur gaan handelen. Daarnaast zorgt het werken in teams ervoor dat binnen de teams een gezamenlijk perspectief ontstaat en uniformiteit in het handelen van inspecteurs.

Opbrengsten en uitdagingen

Doordat al deze verschillende aspecten van toezicht steeds ter discussie staan en kunnen worden aangepast ontstaat een flexibele manier van toezicht die gemakkelijk kan inspelen op nieuwe ontwikkelingen en nieuwe bevindingen. Het toezicht wordt daarmee responsief. Met deze manier van toezicht slagen de inspecteurs erin op onderwerpen waarop kennis veelal ontbreekt informatie van allerlei partijen en bij elkaar te brengen. Daarnaast slagen ze er in zicht te krijgen op nieuwe ontwikkelingen en belangrijke onderwerpen bij partijen te agenderen en hen mee te laten denken over mogelijke oplossingsrichtingen.

Tegelijkertijd kent de manier van werken ook uitdagingen. Het reflexief werken gebeurt grotendeels in de teams van inspecteurs. Zij werken interdisciplinair, wat betekent dat niet een afzonderlijke

inspecteur zijn perspectief kan opleggen, maar dat de inspecteurs gezamenlijk een nieuw perspectief ontwikkelen. Dit vergt tijd. Daarnaast stoppen de inspecteurs veel energie in het betrekken van de verschillende partijen bij het toezicht. Ze bouwen als het ware een netwerk van organisaties dat een rol kan hebben in het doorvoeren van verbeteringen. Nadat ze het oordeel

De inspecteurs bouwen als het ware een netwerk van organisaties dat een rol kan hebben in het doorvoeren van verbeteringen.

Het werken in de teams voorkomt dat individuele inspecteurs vanuit hun persoonlijke voorkeur gaan handelen.

ben verschillende repertoires, in de zin van inspectiemethoden, kennis en wettelijke mogelijkheden. De inspectieteams kunnen die benutten. Daarnaast hebben de inspecteurs diverse professionele achtergronden en beschikken ze over verschillende kennis en vaardigheden. Hierdoor kunnen ze het onderwerp van toezicht vanuit hele diverse perspectieven bekijken. De teams van inspecteurs hebben daarnaast veel vrijheid. Met elkaar bepalen ze hun plan van aanpak, bepalen ze welke normen ze uit het toezichtkader gebruiken en specificeren ze die, selecteren ze de

hebben gevormd en daarover hebben gerapporteerd vragen de inspecteurs één van de partijen, de gemeente, om het voortouw te nemen in het doorvoeren van de verbeteringen. De inspecteurs treden terug uit het netwerk en volgen de gemeente op een afstand. Waar inspecteurs hun thema's, betrokken partijen, normen, methoden en oordelen uitgebreid tegen het licht houden en ze daardoor een breed repertoire aan mogelijkheden hebben, geldt dit minder voor hun werkwijze gericht op het realiseren van verbeteringen. De inspecteurs gebruiken hier steeds dezelfde werkwijze, namelijk het op afstand volgen van wat de gemeente naar aanleiding van het toezicht doet. De inspecties zijn bezig te kijken hoe ze hun repertoire kunnen vergroten. Door thema's voor langere tijd te kiezen (bijvoorbeeld voor vijf jaar) kunnen ze de ontwikkelingen langer volgen en langer deel blijven uitmaken van de netwerken. Daarnaast zoeken ze naar methoden om partijen na inspecties te blijven activeren in het doorvoeren van verbeteringen en het maken van slimme combinaties tussen handhaving en stimuleren.

5. De methode maakt deel uit van het toezichtonderzoek over gezinnen met geringe sociale redzaamheid. Voor meer informatie: <http://www.toezichtggsr.nl/>

Conclusie en samenvatting

Reflexief toezicht is vooral van belang in complexe situaties waarin veel onzekerheid bestaat en veel partijen een rol hebben. Toezichthouders die reflexief toezicht uitvoeren betrekken reflectie en reflexiviteit op zichzelf en hun eigen aanpak. Dit doen ze door allerlei partijen, waaronder burgers een belangrijke rol te geven in het toezicht en door inspecteurs interdisciplinair te laten werken en zo hun werkwijzen steeds tegen het licht te houden en waar nodig bij te stellen. Daarbij zijn interdisciplinair werken in teams en vrijheid voor inspecteurs om de best passende aanpak te ontwikkelen essentieel. Daarnaast moeten voor reflexief toezicht inspecties bereid zijn hun onderwerpen, normen, te betrekken organisaties en methoden niet zien als gegeven, maar als flexibel en waar nodig aan te passen.

De wijze waarop TSD reflexief toezicht vormgeeft maakt dat publieke belangen, in de zin van relevante thema's, centraal komen te staan. Bovendien maakt het reflexief toezicht mogelijk om toezicht vanuit een governance benadering vorm te geven, door partijen te betrekken die niet onder toezicht staan, maar die wel hetzelfde belang hebben en aan hetzelfde thema willen werken. Voor toezichthouders die willen inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen, die publieke belangen willen borgen en daarbij gebruik willen maken van een governance benadering is het dus essentieel dat hun reflectieve functie niet alleen bestaat uit reflectie naar de buitenwereld, maar dat zij ook reflectief en vooral reflexief zijn naar zichzelf.

Reflexief toezicht is vooral van belang in complexe situaties waarin veel onzekerheid bestaat en veel partijen een rol hebben

Referenties

- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) (2015) Een kader voor het rijkstoezicht in het sociaal domein nadere decentralisaties. BZK, Den Haag. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/04/17/een-kader-voor-het-rijkstoezicht-in-het-sociaal-domein-na-de-decentralisatie>.
- Gunningham, N. (2012). Regulatory reform and reflexive regulation. beyond command and control. In E. Brousseau, T. Dedeurwaerdere & B. Siebenhüner (Eds.), Reflexive governance for global public goods. (pp. 85-104). Cambridge: The MIT Press.
- International Risk Governance Council (IRGC). (2015). Improving risk regulation. Lausanne: IRGC.
- Perez, O. (2014). Courage, regulatory responsibility, and the challenge of higher-order reflexivity. *Regulation & Governance*, 8(2), 203-221. doi:10.1111/rego.12038
- Perez, O. (2011). Responsive regulation and second-order reflexivity: On the limits of regulatory intervention. *UBCL Rev.*, 44, 743-778.
- Renn, O. (2004). Participatory processes for designing environmental policies. *Land use Policy*, 23(1), 34-43.
- Rutz, S. I. (2017). Practicing reflexive regulation. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.
- Samenwerkend Toezicht Jeugd/Toezicht Sociaal Domein (STJ/TSD). (2015). Meerjarenvisie 2016-2019. Utrecht: STJ/TSD.
- Voss, J. P., & Kemp, R. (2006). Sustainability and reflexive governance: Introduction. In J. P. Voss, D. Bauknecht & R. Kemp (Eds.), Reflexive governance for sustainable development (pp. 3-28). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Ministerie Volksgezondheid, Welzijn & Sport (VWS). (2014). Wet van 1 maart 2014 inzake regels over de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen (Jeugdwet). Den Haag: VWS.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). (2013). Toezien op publieke belangen. naar een verruimd perspectief op rijkstoezicht. (No. 89). Amsterdam: Amsterdam University Press.